

Makalenin Geliş Tarihi: 24.12.2020

1. Hakemin Rapor Tarihi: 31.12.2020

2. Hakemin Rapor Tarihi: 20.01.2021

Kabul Tarihi: 01.02.2021

‘ABDURRAHMAN MUNİF’İN SINIRLAR ÖTESİNDEN BİR MEKTUP ADLI HİKÂYESİ İLE REFİK HALİD KARAY’IN ESKİCİ ADLI HİKÂYESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (Araştırma Makalesi)

Merve SARI^(*)

Öz

Sürgün eski çağlardan beri kullanılan bir tür ceza aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar vatanlarından çeşitli sebeplerle ayrılmak zorunda bırakılırlarsa; gittikleri yerde bir nevi sürgün hayatı yaşamak zorunda kalırlar. Sürgün yaşanan yer bazen doğduğu büyüdüğü ülkeden farklı bir ülke, bazen de aynı ülkede ama farklı memleketlerde yaşanabilir. Sürgün hangi şartlar altında yaşanırsa yaşansın insana hissettirdiği his aynıdır. Bu his çaresizlik ve özlem duygularının harmanıdır. Bu çalışmada; ‘Abdurrahman Munîf’in Sınırlar Ötesinden Bir Mektup adlı hikâyesi ile Refik Halid Karay’ın Eskici adlı hikâyesi karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Hikâye seçkilerinde yer alan bu hikâyeler “sürgün” teması başlığında genel olarak incelenecektir. İki ayrı kültürde doğup büyüyen, farklı hayatlar yaşayan yazarları bu çalışmada bir arayan getiren temel unsur vatan hasretidir. İki farklı kültürden seçilen yazarların hikâyeleri karşılaştırmalı olarak inceleneceğinden farklı toplum yapılarının olaylar karşısındaki tutumlarındaki benzerlik ve farklıları ortaya koymak da çalışmanın amaçlarındandır. Arap ve Türk edebiyatının iki önemli eseri üzerinden, Arap ve Türk olmak üzere iki farklı Doğu toplumunda ün kazanmış yazarların hikâyeleri vatan hasreti, sürgün temaları üzerinden çeşitli sınıflandırmalara tabi tutularak çoğulcu inceleme yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada ilk olarak Sınırlar Ötesinden Bir Mektup ile Eskici adlı hikâyelerinin özeti, zaman, mekân, anlatıcı ve bakış açısı ile hikâyeye dair dikkatler, eleştiriler başlıkları altında tahlil edilecektir. Akabinde ise hikâyeler mukayeseye tabi tutularak farklı toplumların benzer olaylar karşısındaki tutum ve davranışları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: ‘Abdurrahman Munîf, Refik Halid Karay, Hikâye, Sınırlar Ötesinden Bir Mektup, Eskici.

^(*) Arş. Gör., Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, (e-posta: mervehmo@hotmail.com).
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9009-146>

Comparison of ‘Abdurrahman Munîf’s Tale of a Letter from Beyond Borders and Refik Halid Karay’s Tale of Eskici

Abstract

Exile appears as a kind of punishment tool that has been used since ancient times. If people are forced to leave their homeland for various reasons, they will have to live a life of exile where they go. The place of exile can sometimes be a different country from the country you were born in, sometimes in the same country but in different countries. Regardless of the conditions under which exile is experienced, the feeling it makes people feel is the same. This feeling is a blend of desperation and longing. In this study; ‘Abdurrahman Munîf’s story A Letter Beyond Borders and Refik Halid Karay’s stories called Eskici were handled comparatively. These stories in the story selections will be examined in general under the theme of "exile". The main element that brings authors born and raised in two different cultures and living different lives for a search in this work is the homesickness. Since the stories of the authors selected from two different cultures will be analyzed comparatively, it is also one of the aims of the study to reveal the similarities and differences in the attitudes of different social structures towards events. The stories of the authors who have gained fame in two different Eastern societies, namely Arab and Turkish, through two important works of Arabic and Turkish literature, were subjected to various classifications on the themes of homesickness and exile, and compared with the pluralist method of analysis. In this study, firstly, the summary of the stories called A Letter Beyond Borders and Eskici will be analyzed under the headings of time, place, narrator and point of view, attention and criticism about the story. Subsequently, stories will be compared and attitudes and behaviors of different societies against similar events will be examined.

Keywords: ‘Abdurrahman Munîf, Refik Halit Karay, Story, A Letter Beyond Borders, The Junk.

Giriş

XIX. yüzyılda eleştirmenler ve yazarların etkisiyle bağımsız bir bilimsel disiplin olarak kabul edilen “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” ; bir ülkenin edebiyatını, kültürünü ve dilini başka bir ülkenin edebiyatı, kültürü ve diliyle karşılaştırmak anlamına gelmektedir. Karşılaştırmalı edebiyatta amaç farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir (Aytaç, 2003).

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, genel edebiyat biliminin yanı sıra, dilbilim, çeviri bilimi, halkbilim ve tarih gibi disiplinlerden beslenen, imge araştırmaları ve tema araştırmalarından yararlanan, sadece edebiyat ürünlerini karşılaştırmadan ötesinde, farklı sanat dallarına ait eserler ile edebiyat eserlerinin de karşılaştırmasını yapan bir bilim olarak kabul edilmektedir. İlk olarak Avrupa’da görülen karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının yapıldığı kürsüler, kısa zaman içerisinde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere,

diğer dünya ülkelerine yayılmıştır. Karşılaştırmalı edebiyatın henüz tamamlanmamış tanımını tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu yüzden karşılaştırmalı edebiyatın hem tanımında hem de yöntem kullanımındaki karmaşa farklı algılamalara yol açmaktadır. Bu alanda çalışma yapan araştırmacılardan bazıları her edebi eserin belli bir ölçüye göre sınırlandırılmadan karşılaştırılabileceğini savunurken (Tuğluk, 2013), bazı araştırmacılar karşılaştırılan eserlerin “karşılaştırılabilir” özelliğini taşıması gerektiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada; ‘Abdurrahman Munîf’in *Sınırlar Ötesinden Bir Mektup* adlı hikâyesi ile Refik Halid Karay’ın *Eskici* adlı hikâyesi karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Hikâye seçkilerinde yer alan bu hikâyeler “sürgün” teması başlığında genel olarak incelenecektir. İki ayrı coğrafyada doğup büyüyen, farklı hayatlar yaşayan yazarları bu çalışmada bir arayan getiren temel unsur vatan hasretidir. İki farklı kültürden seçilen yazarların hikâyeleri karşılaştırmalı olarak inceleneceğinden farklı toplum yapılarının aynı olaylar karşısında tutumlarındaki benzerlik ve farklıları ortaya koymak da çalışmanın amaçlarındandır. Karşılaştırılan hikâyelerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle hikâyeler tahlil edilecektir. Her bilim dalında olduğu gibi karşılaştırmalı edebiyat biliminin de kendine özgü yöntemleri vardır. Yazar karşılaştırmalı edebiyat biliminde bir konu veya eser üzerinde çalışırken eseri çeşitli inceleme yöntemlerine göre ele alır. Bu yöntemler: pozitivist inceleme, psikoanalitik (freud’cu) inceleme, marksist inceleme, feminist inceleme, hesaplaşmacı inceleme, dilbilimsel inceleme, çoğulcu inceleme vs. (Aytaç, 2003, s. 97-102).

Bu çalışmada eklektik (çoğulcu inceleme) yöntemi kullanılmaktadır. Eklektik (çoğulcu inceleme) yönteminde araştırmacı ele aldığı konuyu herhangi bir yönteme birebir bağlı kalmadan, diğer yöntemleri de kullanarak daha rahat bir şekilde inceleme fırsatını bulur. Bu çalışmadaki eklektik (çoğulcu inceleme) yönteminin edebiyat incelemelerinde daha önce uygulanmamış olması dolayısıyla, çalışmamız metodik açıdan özgün bir yapı sergileyecektir.

Araştırma Etiği

Bu çalışma özgün bir çalışma olup, tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallarına bağlı kalmıştır. Araştırmada elde edilen veriler objektif bir şekilde raporlanmıştır.

“RİSÂLE MİN VERÂÎ’L- HUDÛD” (SINIRLAR ÖTESİNDEN BİR MEKTUP) ADLI HİKÂYESİNİN İNCELENMESİ

1. Hikâyenin Tanıtımı

Arap eleştirmenler tarafından yirminci yüzyılın Necip Mahfûz ile birlikte en yetenekli Arap edebiyatçılarından birisi olarak kabul edilen ‘Abdurrahman Munîf Arap romanını, toplumsal gerçeklik ile ele alarak Arap dünyasında yeni bir edebi manzaranın oluşmasını sağlamıştır (Ali, 2004; Harmancı, 2013, s. 68). Yazar, kendine özgü bakış açısıyla, Arapların yaşam biçimini eleştirmekte ve irdelemekte son derece kararlı davranmıştır. Yazarın yaşamış olduğu siyasi ve içtimai olaylar da eserlerinin temelini oluşturmuştur (Emekli,

2015, s. 304). Munîf, hikâyelerinde fasih Arapça kullanıyor, fasih Arapçanın kullanılması gerektiğine inanıyordu (el-Kaş'amî, 2003, s.51).

Yazarın *Risâle min Verâi'l- Ĥudûd (Sınırlar Ötesinden Bir Mektup)* adlı hikâyesi “el-Bâbu'l-Meftûh” adlı hikâye seçkisinde yer alan bir hikâyedir.

Hikâye on dört sayfadan oluşmaktadır (Munîf, 2006). Hikâye seçkisinde yedinci sırada yer alan hikâye 131-144 sayfaları arasında yer almakta olup hikâyede Nâyîf el-Hezzâl'in hikâyesi bir anlatıcı tarafından aktarılmaya çalışılmıştır.

1.1. Hikâyenin Özeti

Hikâye anlatıcı-kahramanın kasabadan şehir merkezine oradan da şehrin uç kısımlarına gitmesini anlatmasıyla başlar. Önceleri bir otel odasında kalan anlatıcı şehir merkezindeki kalabalıktan, gürültüden kaçmak için kendisine yeni bir ev aramaya başlar ve karşılaştığı emlakçının söylediklerinden etkilenerek hiç düşünmeden fiyatı da gayet cazip olan bir ev satın alır. Bu bölge göçmenlerin de yaşadığı bir bölgedir.

Anlatıcı kahramanın günleri tek düze devam ederken ismini daha sonra öğreneceği yaşlı bir adam dikkatini çeker. Zira bu adam resmi bir görevi varmış gibi hep ayakta durur, başı önüne eğik elinde hep bir sigarayla yürür. Yaşlı Nâyîf el-Hezzâl ailesiyle birlikte memleketinden göç etmiş ve savaş nedeniyle ev sahiplerinin yapımını durdurdukları boş bir evde ikamet etmektedir. Hep düşünceli ve üzgün olan Nâyîf el-Hezzâl'in oğlu Sa'd bu sitede güvenlik görevlisi olarak çalışır. Baba Nâyîf oğlu Sa'd'ı göç etmelerinden sorumlu tuttuğu için bütün işlerden eli eteğini çeker (Munîf, 2006). Yaşlı adamın hal ve hareketlerinden onun bir sırrı olması gerektiğini düşünen anlatıcı onu soruşturmaya başlar ancak kime sorduysa hiç kimse onun hakkında bir şey bilmez (Munîf, 2006).

Bu sessiz ve dalgın adamı tanıyabilme konusunda artan isteğine ve merakına rağmen anlatıcı kahraman ümidini kaybeder ve onu unutmaya karar verir. Ancak her şeyden ümidini kestiği bir anda odasında tek başına sıkılmış otururken kapısı çalar. İlk önce kapıyı açmak istemez ancak kapı sessizce ama sürekli çalmaya devam edince merakına yenik düşer ve tam da kapıdaki kişi uzaklaşırken kapıyı açar. Karşısında yaşlı adamı gördüğünde onun yakından daha farklı olduğunu düşünür ve ayağına gelen bu fırsatı kaçırmamak için onu içeri davet eder.

İlk başta tereddüt eden Nâyîf ısrar karşısında ağır adımlarla içeri girer. Çakmağı için gaz istemeye gelen adama anlatıcı kahraman bir şişe gaz verir ve eğer isterse şişenin onda kalabileceğini söyler (Munîf, 2006). Ona ihtiyacı olmadığını söyleyen Nâyîf'in konuşmaya pek istekli olmadığını gören anlatıcı kahraman gitmesine engel olmak için ona sorular sormaya başlar. Ancak Nâyîf konuşmak istemez gibi sorulara kısa cevaplar verir. O zamana kadar dikkatini çekmemesine rağmen anlatıcı kahraman sadece onu konuşturmak için Nâyîf'a lehçesinin değişik olduğunu söyler ve nereli olduğunu sorar. Bu şehirden olduğunu söyleyen yaşlı adamın anlatıcıya nereli olmasını sormasıyla da aralarındaki diyalog başlamış olur (Munîf, 2006).

Ailesiyle ilgili anlatıcıya sorular soran Nâyıf bir anda hüztünlenir ve kendisinin memleketinden mahrum bırakıldığını söyler. Onu mahrum bırakanların da bizzat oğulları olduğunu söyleyen Nâyıf, Kuneytra bölgesinde otururken savaş çıkması nedeniyle ailesiyle birlikte nasıl göç ettirilmeye mecbur bırakıldıklarını anlatıcı kahramanın yaptığı acı kahve eşliğinde uzun uzun anlatır. Aslında Nâyıf'ın yaşadıklarını bu yabancıya anlatması anlatıcı kahramanın ona babasından kalma bir çakmağı hediye etmesiyle başlar. Onları göçe zorlayan sebepleri, göç sırasında yaşadıklarını anlatan Nâyıf şehir merkezinde tutunamadıkları için memleketine geri dönmelerini daha kolay olur diye şehrin uç kısımlarında oturduklarını söyler. Sohbet esnasında oğullarının memleketine gitmesine izin vermediğini, kendisine yaşamak için sadece bir radyonun yettiğini ve sadece memleketine geri dönmek istediğini dile getiren Nâyıf'ın anlattıkları anlatıcı kahramanı o kadar etkiler ki zaman zaman onun susmasını veya onu hiç tanımamayı diler. Anlamsız olan şeylere bile bir anlam kazandıran ve bu yaşlı adamın bu hayattaki tek isteğini dile getiren cümleyi Nâyıf kapıdan çıkmadan söyler:

“İnsan için en iyi şey bulunduğu yerde kalmasıdır. Toprak her şeyden evlattan ve eşten de daha değerlidir. Eğer insan toprağını kaybederse bu kül gibi olur” (Munîf, 2006, s.140).

Bu yaşananları takip eden günlerde Nâyıf yine aynı şekilde hayatına devam eder. Ancak bir süre sonra onu ortalarda göremeyen anlatıcı kahraman, oğlu Sa'd'a babasını sorar. Gözlerinden babasına kızgın olduğu anlaşılan bu sert adam babasından bir şey istiyorsa kendisinin yapabileceğini söyler. Onun durumunu merak eden anlatıcı kahraman kendisinin komşuları olduğunu ve Nâyıf'ı tanıdığını, onun için endişelendiğini söylediğinde sınırlı bir şekilde onun gittiğini söyler. İşte o an anlatıcı kahraman onun Kuneytra'ya gittiğini anlar.

Üç gün sonra anlatıcı kahraman, Sa'd'ın evine doğru yaklaştığını görür. Görüşmek için müsaade isteyen Sa'd'ı karşılayan anlatıcı kahraman onun sikkın bir hali olduğunu ve bir şeyler söylemek istediğini anlar. En son karşılaşmalarında ona karşı kabalığının babasının gitmesine duydukları kızgınlıktan ve babalarının onu tanıdığını bilmediklerinden ötürü olduğunu özür sözcükleriyle ifade eden Sa'd babasından bir mektup geldiğini söyler. Mektupta Nâyıf iyi olduğunu ve memleketinin zor durumda olduğunu söyler. Bahçelerini yağmacılardan korumak için orada bulunanların yaşlı ve az sayıda kişiler olduğunu belirten Nâyıf, topraklarını korumak için oğullarının en kısa sürede gelmesi gerektiğini belirtir. Mektubunda anlatıcı kahramana da selam söyleyen Nâyıf onun iyi biri olduğunu ve onu sevdiğini ifade eder. Nâyıf mektubunu herkese duyduğu sevgi ve özlemle bitirir.

1.2. Zaman

Anlatma esasına bağlı hikâyelerde okuyucuya olayları aktaran bir anlatıcı ve onun anlattığı olayların yaşandığı bir zaman dilimi söz konusudur. Bu anlatma eylemi ise olayların yaşandığı farklı bir zaman diliminde gerçekleşir. Bu zaman dilimleri; “vak'a zamanı” ve “anlatma zamanı”dır (Çetişli, 2016, s.96).

Vaka ve anlatma zamanı olarak hikâyeye baktığımızda yazar belirli bir zaman dilimi belirtmemektedir. Öykünün bütününde birtakım zaman kavramlarına rastlanılır. “üç gün sonra..., ilk günlerde..., sonra...” gibi hikâyeye içinde belirsiz bir tarihi gösteren bu ifadeler hikâyenin olaylarının öncelik-sonralık sıralamasını göstermektedir. Hikâyede uzun bir zaman diliminin kullanılması ve olayların daha çok hatırlama şeklinde sunulduğu nedeniyle özetlemeler geniş yer tutmaktadır. Munîf bu hikâyesinde Araplar ile İsraililer arasında 1967 yılında yaşanan Altı Gün Savaşları’ndaki süreci anlattığı için hikâyeye o yıllarda yaşanmıştır demek yanlış olmaz.

1.3. Mekân

Tahkiye esasına bağlı hikâyelerin önemli unsurlarından biri de eserde yaşanan olayların sahnesi olan mekân unsurudur. Anlatılan ne olursa olsun, olay kimin başından geçerse geçsin, bunların içinde geçtiği bir mekân muhakkak vardır. (Özdemir, 2007, s.151) Hikâyeye tahlillerinde hikâyenin anlatıcısı da göz önünde bulundurularak mekân unsuru mekân-insan, mekân-olay örgüsü, iç-dış mekân, kapalı-açık mekân tasvirlerinin niteliğine dikkat edilerek yapılmalıdır. (Çetişli, 2016, 100)

Hikâyeye mekân açısından bakıldığında dış mekân olarak Suriye ve Kuneytra, iç mekân da anlatıcının odasıdır. Mekân kavramı olarak yazar burada da herhangi bir betimlemeye başvurmamıştır. Hikâyeye içinde yazar otel odasından, tuttuğu evin içinden, binanın yapısından bahsetmemiştir.

Hikâyedeki ana karakter Nâyıf el-Hezzâl’dir. Memleketi Kuneytra’dan göç etmek zorunda kalarak çocuklarıyla birlikte şehre göç eden Nâyıf yerleştikleri kenar mahallede bir binada güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır. Başlangıçta işini çok seven Nâyıf günler geçtikçe bu şehirden nefret etmeye başlar ve memleketine geri dönmek ister. Ancak oğullarının onu engellemesi üzerine işi bırakıp ailenin sorumluluğunu oğlu Sa’d’a şöyle diyerek devreder:

“Bize göçü gösteren kişi sensin ve bundan sonra göçmenlerle ilgili meseleleri sen idare et!” (Munîf, 2016, s. 132).

Metinde “Doğu tarafına, Kerem el-Hûrî’nin arazisine geniş bir yol açmışlar ve arabalar bu yoldan yoğun bir şekilde geçiyor.” ve “Şam, ülkenin batı tarafı, karayolu yakını” cümlesi hariç açık bir mekân yoktur. Ancak metinde bu mekânlarında tasviri yapılmamıştır. Hikâyede Nâyıf’ın ender oturduğu zamanlarda dinlenmek için kendisine yerde bir köşe yaptığını ve ucuna da uzanmak için iki taş yerleştirdiğini belirten yazar bu mekânın çok küçük olduğunu ifade etmektedir.

1.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyeye, anlatan ve anlatılan olarak iki unsurdan oluşur. Basit haliyle birinci tekil kişi “Ben”, üçüncü tekil kişi “O” ve ikinci çoğul kişi “Siz” ile hikâyeyi anlatan kişinin belirlenmesidir (Çetişli, 2016).

Hikâye ve roman yazarlarının çoğu anlatımda tanrısal bakış açısını yani üçüncü tekil şahıs ile olayı anlatmayı tercih etmektedir. Bu hikâyede de kahraman-anlatıcı çoğunlukla birinci tekil kişi diliyle konuşmaktadır. Kahraman bakış açılı anlatım tekniğini kullanan kahraman-anlatıcı kendi dil ve üslubunu da yansıtmaktadır. Ayrıca yazar bu hikâyesinde şahıs kiplerini vurgulama amaçlı tekrarlamıştır. Ancak hikâyede çoğulcu bir bakış açısının olduğunu söylemek mümkündür. Anlatıcı-kahraman bu hikâyede özet, diyalog, betimleme ve tanrısal bakış açısı gibi farklı teknikleri kullanarak anlatımı zenginleştirmiştir. Hikâyenin dili fasih olup, kullandığı kelimeler net ve anlaşılırdır. Yazar hikâyede sade bir dil kullanmıştır.

Anlatıcı-yazar hikâyesini görülen geçmiş zaman kipi ile yazarak, öncelik ve sonralık katan zarflar kullanarak olayları bir bütün halinde anlatmaktadır. Hikâyede betimlemele-re yer verilmiş, özellikle şahısların ruhsal tasvirlerine değinilmiştir. Metinde diyalog ve monolog tekniğini kullanan yazar, hikâyenin daha net bir biçimde anlaşılmasına çalışmaktadır.

1.5. Hikâyeye Dair Dikkatler, Eleştiriler

Yazar bu hikâyesinde savaş dolayısıyla memleketinden sürgün edilen kişilerin yaşadıkları zorlukların ruhlarında nasıl yaralar açtığına değinmektedir. Ailesinin bekası için toprağından ayrılan bir babanın mutsuzluğunu ve gidip-kalmak arasındaki bocalamasını gözler önüne seren yazar, göç eden insanların hissettiği çaresizliği bize açık bir şekilde yansıtmaktadır. Bu hikâyede anlatıcı bize insanın var olmak için toprağına ihtiyaç duyduğunu ve ne olursa olsun ona geri döndüğünü göstermektedir.

Yazar hikâyesinde detay vermekten kaçınmakta, şahısların, mekânın ve olayların tasvir ile tahlillerine fazla değinmemektedir.

Anlatıcı kahramanın yorumlarıyla şekillenen hikâyenin sonunda yaşlı adamın anlatıcıyla konuştuğundan sonra sanki bir iç muhasebeye girdiği görülmektedir. Öyle ki anlatıcı kahraman sanki olayları kendisine anlatmakta ve kendisiyle hesaplaşmaktadır. Davranışlarıyla belli ettiği ancak hiç ifade edemediği, düşüncelerinden kaçmak için herkesten kaçan ve hiçbir şey yapmayan bu adam konuştuğu anlatıcının ona sormasından cesaret bularak asıl yapmak istediğini en sonunda şöyle ifade etmektedir: “İnsan için en iyi şey bulunduğu yerde kalmasıdır. Toprak her şeyden evlattan ve eşten de daha değerlidir. Eğer insan toprağını kaybederse bu kül gibi olur” (Munif, 2006, s.133).

Hikâyede yaşlı adamın en sonunda kalbinin sesini dinleyerek topraklarına geri dönmesi ve topraklarını kurtarmak için oğullarından yardım istemesiyle aslında yazar ağaç gibi insanın da toprağına kök salıp ondan vazgeçmemesi gerektiğini anlatmaktadır: önemli olan mücadele etme cesaretini göstermektir.

“ESKİCİ” ADLI HİKÂYENİN İNCELENMESİ

2. Hikâyenin Tanıtımı

1924’te İstanbul’da Milli Mücadeleye karşı çıkan aydınlar arasında yer alarak Suriye’ye sürgün edilen yazar Hatay, Halep, Şam ve Beyrut çevresindeki olay, durum ve kişileri hikâyelerinde anlatmıştır. Yurt ve ana dil özlemi vurgulanan “Gurbet Hikâyeleri”ndeki hikâyeler, 1940, 1966, 1973, 1939 yılında Tan Gazetesinde neşredilmiş ve 1940’da Semih Lütfi Kitabevi tarafından bir kitapta toplanmıştır. Ülke dışında sürgünlük hikâyelerinin adı *Gurbet Hikâyeleri*’dir. Kitapta on yedi tane kısa hikâye yer almaktadır. Bu hikâyeler: *Yara, Eskici, Antikacı, Testi, Fener, Zincir, Gözyaşı, Keklik, Akrep, Köpek, Lavrans, Çıban, Kaçak, Güneş, Hüлле, İstanbul, Dişçi*’dir.

Refik Halid Karay’ın 11 Aralık 1938’de Tan gazetesinde yayımladığı Eskici’de (Karay, 1938), memleketinden ayrılmak zorunda kalan küçük bir çocuğun ana diliyle olan ilişkisi anlatılmaktadır. Eskici hikâyesi Gurbet Hikâyeleri adlı eserde ikinci sırada yer almaktadır. Kitapta 14 ile 19 sayfaları arasında yer alan öykü beş sayfadan oluşmaktadır. Eskici adlı hikâyede; öksüz ve yetim olan küçük Hasan’ın İstanbul’dan Filistin’e halasının yanına gönderilmesi, halasındayken bir ayakkabı tamircisiyle tanışması ve uzun süren suskunluğunu bozarak onunla ana dilini konuşması bir anlatıcı tarafından aktarılmaya çalışılmaktadır.

2.1. Hikâyenin Özeti

Hikâye Hasan’ın beş yaşında İstanbul’da mutlu bir hayat sürerken annesinin ölümünden sonra ona bakacak kimse kalmadığı için uzak akrabalarının ve komşularının yardımıyla Filistin’de yaşayan halasının yanına gönderilmek üzere vapura bindirilmesi ile başlar. Zaten yetim olan Hasan annesini de kaybedince İstanbul’da kimsesiz kalır. Hasan’ı yolcu edenler onu, halasının yanında daha mutlu olur umuduyla gemiye bindirsel de onun hiçbir şeyden habersiz şen şakrak hallerinin devamını dileyerek üzülmeye edemediler.

Hikâyede, Hasan’ın yolculuğu geniş bir yer tutmaktadır. Küçük çocuk, İstanbul’dan Hayfa’ya gitmek üzere bir vapura bindirilir. Yolculuğun başında son derece neşeli olan Hasan, vapur “sıcak memleketlere yaklaşıncı” ve insanların yüzleri, tavırları hatta söyledikleri değiştiğinde mahzunlaşarak içine kapanır. Hayfa’da vapurdan inen Hasan, yolculuğuna trenle devam etti. Yolculuk boyunca farklılaşan coğrafya, iklim ve dille beraber Hasan’ın ruh hali de değişmeye başlar. Tren; çiçek açmış, yemişlerle donanmış güzel, ıslak bahçeleri, zeytinlikleri geride bırakıp yamaçlarında keçilerin otlatığı kuru, yalçın ve çatlak dağlar arasından geçmeye başlayınca Hasan da gittikçe içine kapanır. Sıcak memleketlere yaklaştıkça ana dilinden uzaklaşan küçük çocuk her geçen dakika biraz daha suskunlaşmaya başlar.

“Hasan köşeye büzüldü, bir şeyler soran olsa da susuyordu, yanakları pençe pençe al al olarak susuyordu. Portakal bahçelerinde dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi bir sert düğüm, daima susuyordu” (Karay, 2009, s.15).

Filistin'e varan Hasan daha önce görmediği insanların kılık kıyafetine, yaşadıkları yerlere ve yaşayış biçimlerine şaşırsa da kısa sürede onlara ayak uydurur. Ne var ki anlamaya başladığı Arapça'yı konuşmamakta ısrar etmeye devam eder.

"Hasan'ı bir istasyonda indirdiler. Gerdanından, alnından, kollarından ve kulaklarından biçim biçim, sürü sürü altınlar sallanan kara çarşafı, kara çatık kaşlı, kara iri benli bir kadın göğsüne bastırdı. Anasınıninkine benzemeyen, tuhaf kokulu, fazla yumuşak, içine gömülüverilen cansız bir göğüs..." (Karay, 2009, s.16).

"Anlamağa başladığı Arapça'yı. küçücük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu" (Karay, 2009, s.16).

Hasan'ın suskunluğu altı ay devam eder. Bir gün halası sokaktan geçen bir eskiciyi eve çağırır. Eskicinin ayakkabıları tamir etmek için çivileri ağzına aldığı görülen Hasan şaşkınlıkla, düşünmeden ona Türkçe sorar. Onun sorusuna da adam Türkçe cevap verince Hasan'ın bu uzun suskunluğu yerini sürekli konuşup anlatan o eski cıvıl cıvıl çocuğa bırakır. Hasan, tamir işi bitene dek konuşur. Eski arkadaşlarından, Kanlıca'daki evinden, kısacası geçmiş yaşantılarından ayrıntılarıyla bahseder. Ona da sorular soran Hasan, onu yakından tanımak ister. Tamirci de işini ağırdan alarak onu dinlemeye devam eder.

"Daha çok dinlemek için de elini ağır tutuyordu" (Karay, 2009, s.18).

Eskicinin çantasını toplayıp işinin bittiğini gören Hasan önce içli içli daha sonra ise hıçkırı hıçkırı ağlamaya başlar. Çünkü Hasan bir daha ana dilini konuşacak kimse bulamayacaktır. Eskici önce onu sakinleştirmeye çalışsa da o da gözyaşları tutamaz ve ağlamaya başlar.

"Bunu işiten çocuk hıçkırı hıçkırı, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır" (Karay, 2009, s.19).

2.2. Zaman

Her yazarın zamana tasarrufu yahut zamana yüklediği anlam ve işlem farklıdır. Bu farklılığı tayin eden etken, yazarın dünya görüşü, tecrübesi, zihniyeti, olaylara bakış tarzı ile olayları yorumlama yeteneğidir (Tekin, 2003, s.121).

Kanûnî Sultan Süleyman zamanından beri Filistin Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altındaydı. O yıllarda Arap ülkelerine ulaşım deniz ve demiryoluyla yapılmaktaydı. "Eskici" hikâyesinde anlatma zamanı metnin sonunda 1938 olarak belirtilmektedir. Anlatıcı Hasan'ın başından geçen olayları ön planda tuttuğu için hikâyede zamansal kavramlar pek yer almaz.

Hikâyede zaman kavramı gün, yıl, mevsim ve saat olarak tam verilmese de altı aylık bir süreci kapsadığı belirtilmektedir. Hikâyede kısmen uzun bir zaman diliminden bahsedildiği için de özetleme tekniği kullanılmıştır.

"Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan..." (Karay, 2009, s.18).

2.3. Mekân

Anlatma esasına bağlı eserlerin temel yapı unsurlarından birisi, “mekân”dır. Mekân, söz konusu türlerde, öncelikle olayların “sahne”si olma fonksiyonu ile karşımıza çıkar.

Hikâyede, Hasan’ın yolculuğu geniş bir yer tutar. Küçük çocuk, İstanbul’dan Hayfa’ya gitmek üzere bir vapura biner. Hayfa’da vapurdan inen Hasan, yolculuğuna trenle devam eder. Yolculuk boyunca farklılaşan coğrafya, iklim ve dille beraber Hasan’ın psikolojisi de değişmeye başlar. Hasan’ın Kanlıca’daki evi, Hayfa şehri, eskicinin memleketi olan İzmit, Hasan’ın bindiği vapur ve tren hikâyede mekân olarak işlevsel bir biçimde karşımıza çıkmazlar. Bu hikâye de geniş mekân İstanbul ve Filistin’dir. Dar mekân olarak ise gemi, tren ve halasının evi karşımıza çıkar. Hikâyede yer yer betimlemelere de yer verilmiştir.

Hikâyede ana mekân, Hasan’ın Filistin’in ücra bir kasabasında ailesiyle “dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde” yaşadığı evdir. Öksüz ve yetim olan Hasan, komşularının da yardımıyla Filistin’e akrabasının yanına gönderilir. Bu evde altı ay geçiren çocuk, memleketinden ve ana dilinden ayrı kalmanın verdiği psikolojiyle konuşmaz. Halasının evi Hasan için hüznün merkezidir. Hikâyenin açık mekânı, Hasan’ın halasının oturduğu sokak ve evinin avlusudur. Bu mekânlardan bahsedilirken yazar ayrıntılara yer vermez. Hikâyede, küçük çocuğun yolculuk yaptığı tren ve vapur ile Filistin’deki halasının evi kapalı mekânlardır.

“Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı. Bu keçiler kapkara, beneksiz kara idi; tüyleri yeni otomobil boyası gibi aynamsı bir cila ile kızgın güneş altında pırıl pırıl yanıyordu” (Karay, 2009, s. 15).

Hasan duygusal, vatan hasretiyle yanıp tutuşan, inatçı, etrafını iyi gözlemleyebilen bir çocuktur.

“Fakat vapur, şuraya buraya uğrayıp bir sürü yolcu bıraktıktan sonra sıcak memleketlere yaklaşınca kendisini bir durgunluk aldı: Kalanlar bilmediği bir dilden konuşuyorlardı” (Karay, 2009, s. 14).

“Göz alabildiğine bir düzlüğe çıkmışlardı; ne ağaç vardı, ne dere, ne ev!” (Karay, 2009, s. 15).

“Hasan vapurda eğlendi; gırlı gırlı işleyen vinçlere, üstleri yazılı cankurtaran simitlerine, kurutulacak çamaşırlar gibi iplere asılı sandallara, vardiya değiştirilirken çalınan kampanaya bakarak çok eğlendi” (Karay, 2009, s.14).

Hikâyede mekân-insan ilişkisine değinilir. Mekân, olayın bazı yerlerinde insanın psikolojik durumuyla bir bütün oluşturur:

“Fakat hem pürnahıl çiçek açmış, hem yemişlerle donanmış güzel, ıslak bahçeler de tükendi; zeytinlikler de seyrekleşti. Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı” (Karay, 2009, s.15).

2.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyenin anlatıcısı yazar anlatıcıdır. Üçüncü tekil şahıs dilini kullanan bu anlatıcı, gözlemlerini aktardığı gibi, sahip olduğu tanrısal bakış açısı özelliğiyle kahramanlarının iç dünyasını da takip edebilmekte, onların düşüncelerini, hayallerini ve içlerinden geçenleri bilen birisi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Yazarın bu türde bir anlatım seçmiş olmasındaki asıl amacı okuyucularına vermek istediği mesajla ilgilidir.

Hikâyede ana dilinin ortaklığı ve gurbet duygusunun birbiriyle bağımsız görünen iki karakteri nasıl birleştirdiği etkileyici bir üslupla kaleme alınmıştır. Hikâyede özetleme, diyalog ve ikilemeler kullanan yazarın dili sade, üslubu akıcı ve anlaşılırdır. Anlatımda tasvir öğeleri hem insanın ruhi çözümlemesi hem de doğa betimlemesi olarak yer almaktadır.

“Vapur rıhtımdan kalkıp, ta Marmara'ya doğru uzaklaşmaya başlayınca yolcuyu geçirmeye gelenler, Üzerlerinden ağır bir yük kalkmış gibi ferahladılar: "Çocukcağız Arabistan'da rahat eder," dediler, hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanların uydurma neşesiyle, fakat gönülleri isli, evlerine döndüler” (Karay, 2009, s.14).

Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağır açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı. Türkçe bildiği ve İstanbul taraflarından geldiği için Hasan, şimdi onun sade işine değil, yüzüne de dikkatle bakmıştı. Göğsünün ortasında, tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl, seyrek bir tutam kıl vardı. Dışsizlikten peltek çıkan bir sesle tekrar sordu (Karay, 2009, s.17).

Doğa, bu hikâyenin önemli unsurlarındandır. Yoğunluğu sadece hikâyenin ikinci bölümünde fark edilse de Hasan'ın ruhsal değişimi tabiat betimlemeleriyle bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı. Bu keçiler kapkara, beneksiz kara idi; tüyleri yeni otomobil boyası gibi aynamsı bir cila ile kızgın güneş altında, pırl pırl yamıyordu. Bunlar da bitti; göz alabildiğine uzanan bir düzlüğe çıkmışlardı; ne ağaç vardı, ne dere ne ev! Yalnız ara sıra kocaman kocaman hayvanlara rast geliyorlardı; çok uzun bacaklı, çok uzun boylu, sırtlan kabarık, kambur hayvanlar trene bakmıyorlardı bile ... Ağızlarında beyazımsı bir köpük çiğneyerek dalgın ve küskün arka arkaya, ağır ağır yumuşak yumuşak, iz bırakmadan ve toz çıkarmadan gidiyorlardı (Karay, 2009, s.15).

2.5. Hikâyeye Dair Dikkatler, Eleştiriler

Eskici, öksüz ve yetim olan Hasan'ın İstanbul'dan Filistin'e halasının yanına gönderilmesini, halasındayken bir ayakkabı tamircisiyle tanışmasını ve altı aydır suskunluktan sonra onunla Türkçe konuşarak dil özlemini gidermesini anlatır. Hikâye, gurbette yaşa-

yan bir insanın kendi dilini konuşacak birini bulmasıyla yaşadığı sevinci, onu bulduğu gibi kaybetmesiyle yaşadığı ızdırabı anlatmaktadır.

Hikâyede Hasan'ı halasının yanına göndermek için vapur iskelesine birçok kişinin geldiği anlaşılmaktadır. Bu insanlar her ne kadar hiçbir şeyden haberi olmayan Hasan için bu gidişin iyi olacağına inanıp kendilerini kandırmaya çalışsalar da içlerinin acımasına engel olamıyorlardı.

“Vapur rıhtımdan kalkıp da Marmara'ya doğru uzaklaşmaya başlayınca yolcuyu geçirmeye gelenler, üzerlerinden ağır bir yük kalkmış gibi ferahladılar: "Çocukcağız Arabistan'da rahat eder," dediler, hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanların uydurma neşesiyle, fakat gönülleri isli, evlerine döndüler” (Karay, 2009, s.14).

Aslında yolculuğun başlarında Hasan da nereye gittiğini anlayamamış eğlenmeye, hoplamaya zıplamaya devam etmişti. Ancak yolculuğu sıcak memleketlere doğru ilerledikçe trendeki çehreler, konuşulan dil değişmişti. İşte o zaman Hasan gittiği yoldaki doğanın değişmesi gibi değişmeye başladı ve başlangıçtaki neşesi yerini hüzne, cıvıl cıvıl konuşması ise yerini suskunluğa bıraktı.

“Artık anadili büsbütün işitilmez olmuştu. Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu, yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu” (Karay, 2009, s.15).

Hasan'ın bu suskunluğu tesadüfen evlerine gelen eskiciyle konuşmasıyla son buldu. Eskici ile Hasan tanışması geçmişe dayanmıyor olsa da bir anda birbirlerine karşı bu derece sıcak davranmaları ve ortak noktalar bulmalarının sebebi ana dil kavramının insanları birbirine yaklaştıran en önemli unsurlardan biri oluşudur. Hasan'ın da eskicinin de metnin çeşitli yerlerinde yaşadıkları duygu yoğunlukları eskicinin evden ayrılmak için toparlanmaya başlamasıyla doruk noktasına çıkmıştır. Farklı nedenlerle vatanlarından adeta sürgün edilen bu iki kişiyi birleştiren şeyler gurbet ve ana dil özlemi olmuştur.

“Bunları derken onun da katı, nasırlanmış yüreği yumuşamış, şişmişti. Önüne geçmeye çalıştı ama yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcaklığıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu” (Karay, 2009, s.19).

“SINIRLAR ÖTESİNDEN BİR MEKTUP” İLE “ESKİCİ” ADLI HİKÂYELERİN MUKAYESESİ

İlk çağlardan itibaren bir cezalandırma aracı olarak kullanılan sürgün, “bir kimse- nin/topluluğun, rızası haricinde mevcut yerinden başka bir yere müebbet veya muayyen bir süreliğine ikamete zorlanması” olarak tanımlanabilmektedir (Pakalın, 1983, s. 299). Bu başka yer, bazen memleket içerisinde bir yer olabileceği gibi bazen de ülke dışarısı olabilir. Hatta başka bir yere gönderilme olmayıp sadece zorla memleketten çıkarma ya da ülkenin mevcut durumundan memnun olmayanların gönüllü sürgünü de olabilir. Bu iki hikâyede göze çarpan ortak temalardan ilki ve en güçlüsü “sürgün” temasıdır.

Sınırlar Ötesinden Bir Mektup adlı hikâyede ana karakter Nâyıf el-Hezzâl'ın memleketindeki savaş ortamından kaçmak için zorunlu olarak şehir merkezine göç etmesi konu edinilirken, Eskici adlı hikâyede beş yaşındaki yetim ve öksüz Hasan'ın akrabaları tarafından Filistin'e halasının yanına gönderilmesi anlatılmaktadır. Biri yaşlı biri çocuk olan bu karakterler geldikleri yerde mutsuz olmakta ve içine kapanmayı tercih etmektedir. Nâyıf el-Hezzâl'ın içine kapanıp tek başına saatlerce düşünerek yürümesinin nedeni memleketini bırakıp kendini ait hissetmediği bu topraklarda hiçbir şey yapmadan beklemektir. Oysa Hasan'ın sessizliğinin nedeni ana dilini konuşacak kimsenin olmayışıdır.

Yerde bir şey mi arıyordu? Ayakları altında bir bomba patlatılmasını ve onun patlayışını izlemeyi mi bekliyordu? Nâyıf asla başını kaldırmazdı. Daima başı önüne eğik yürür, çoğu zamanda sigara içerdi. Bunun sonucunda da kamburdu ve güneş gözlerine rahatsızlık veriyordu. Fakat birlikte geçirdiğimiz yılın her gününde binalar etrafında dolaşmayı bir gün bile ihmal etmemişti (Munif, 2006, s.13).

Sınırlar Ötesinden Bir Mektup adlı hikâyede bu satırlarla anlatılan ifade edilen durum, Eskici adlı hikâyede ise şöyle anlatılmaktadır:

“Hasan durgun, tıkanıktı; susuyor, susuyordu. Öyle, haftalarca sustu. Anlamaya başladığı Arapçayı, küçücük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu” (Karay, 2009, s.16).

Nâyıf el-Hezzâl her ne kadar memleketiyle aynı topraklarda başka bir yere gitse de bu onun isteği dışında çocuklarının zoruyla yapıldığı için her şeyden elini eteğini çekerek bir köşede memleket hasreti çekmektedir. Köyde yaşarken şehir merkezine gelen yaşlı adam kendisini yabancı gibi hissederek bir an önce memleketine dönmek arzusuyla kenar mahallerde oturmayı tercih etmektedir. Aslında komşusuyla konuşuncaya kadar içindeki yangının çözümsüz olduğunu düşünen yaşlı adam komşusuna içini döktükten sonra memleketine dönmeye ve topraklarına sahip çıkmaya karar vermektedir.

Bu lanet olası şehirde Nâyıf el-Hezzâl kendisini fazlalık ve küçük olarak gördü ve bir şeyler yapmayı reddetti. O, günler önce istekli olduğu rolünü öfkeyle terk etti. Büyük oğlu Sa'd'a “Bize göçü gösteren kişi sensin ve bundan sonra göçmenlerle ilgili meseleleri sen idare et!” dedi (Munif, 2006, s.132).

“Benzin şişesini buluncaya kadar aradım. Onu elbiseleri temizlemek için kullanırdım. Geri dönmeden önce çakmak fitilinden ibaret olan eski bir hediye çıkardım ve kendi kendime şöyle dedim: “onu konuşmaya zorlayacağım ve bu çakmak da aramızdaki köprü olacak” (Munif, 2006, s.135).

Hasan ise ülkesinden, kültüründen ve dilinden çok uzaklara göndermektedir. Zira memleketinde ona sahip çıkacak kimsesi yoktur. Kıyafet, yeme biçimi gibi gündelik konularda halasının yaşadığı kasabaya uyum sağlasa da onların konuştukları dili anlamama-

ya başlasa da inatla o dili konuşmamaktadır. Ta ki eskici ile karşılaşınca kadar. İçine kapanıp sıkıcı geçen günlerin sonunda karşılaştığı bu yaşlı adamın işini yaparken onu İstanbul'da gördüğü maymuna benzeten Hasan keyfinden ağzından Türkçe cümle çıkınca eskicinin de Türk olduğunu öğrenmektedir. O dakikadan sonra konuşmaya susayan Hasan hiç durmadan konuşmaktadır. Ancak yaşlı adamın işi bitip de gitmek için kalkınca bir daha Türkçe konuşacak kimse bulamayacağı için ağlamaya başlamaktadır. Çocuğun üzülüp ağlamaya başlaması, eskiciyi görünce vatanını görmüş gibi olduğunun kanıtı niteliğindedir: Yaşlı adamda küçük çocuk gibi vatanından bir suç işlediği için kaçmak zorunda kalmış vatan hasreti çeken bir insandır. Hasan'ı gördüğü ve dinlediği için memnun olan eskicide onun üzüntüsünü görünce onun da gözyaşları akmaya başlamıştır.

Türkçe bildiği ve İstanbul taraflarından geldiği için Hasan, şimdi onun sadeline değil, yüzüne de dikkatle bakmıştı. Göğsünün ortasında, tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl, seyrek bir tutam kıl vardı. Dışsizlikten peltek çıkan bir sesle tekrar sordu: "Ne diye düştün bu cehennemden bucağına sen?" Hasan anladığı kadar anlattı (Karay, 2009, s.17).

Her iki hikâyede de ana karakterin içini döktüğü bir kişi var. Sınırlar Ötesinden Bir Mektup adlı hikâyede yaşlı adamı sessizce dinleyen anlatıcı-yazar iken, Eskici adlı hikâyede bu görevi üstlenen kişi eskicidir.

"Kahvelerimizi yudumlarken sohbet ettik. Kalbi keder ve hüzünden parçalanmadan önce birçok şey anlattı" (Munif, 2006, s.139).

"Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden, nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları taze, gevrek, billur sesiyle biteviye konuşuyordu. Aklına ne gelirse söylüyordu" (Karay, 2009, s.18).

Yıllarca vatanından uzakta sürgün olarak yaşayan yazarın şahsi izlenimleri hikâye ve romanları etkileyici kılan bir unsur olarak dikkati çeker. Her iki yazarda eserlerinde sürgünü hem maddi hem de manevi boyutuyla ele alır.

"Onu alaycı bir şekilde dedi. Bir şey ilave etmek istemeyerek durdu. Sanki anılar kelimelerden daha güçlüydü ve bu sürgünün tamamen çaresiz kelimelere dönüşmesi mümkün değildi" (Munif, 2006, s.137-138)

Eskici hem çalışıyor, hem de, ara sıra "Ha! Ya? Öyle mi?" gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söyletiyordu; artık erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli, hem yaşlı dinliyordu; geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu (Karay, 2009, s.18).

Hasan'ın psikolojisi hikâye boyunca ana diliyle olan ilişkisiyle paralel şekilde ilerlemektedir. Memleketinden biriyle karşılaştığı için son derece heyecanlanan küçük çocuk, "durmadan, dinlenmeden, nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları taze, gevrek, billur sesiyle biteviye" konuşmaktadır. Filistin'de sürgünde olan Eskici ise

geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek “artık erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi” Hasan’ı dinler ve işleri ağırdan alarak bu sohbeti elinden geldiğince uzatmaya çalışmaktadır. Sınırlar Ötesinden Bir Mektup’ta ise yaşlı Nâyif el-Hezzâl ilk başta konuşmak istememekte ancak anlatıcının samimiyetine güvindikten sonra ona hikâyesini anlatmaktadır.

“Eskici” hikâyesinde eskici Hasan’ı dinlemekten memnun olsa da, “Sınırlar Ötesinden Bir Mektup” hikâyesinde anlatıcı kahraman Nâyif el-Hezzâl’ın anlattıklarından sonra onu evine kabul ettiğine bile pişman olmaktadır.

Bu yaşlı adamın sözlerini duymak veya hatırlamak hiçbir insanın hoşuna gitmez. Her ne kadar bu sözleri yavaş ve sessiz bir sesle söylese de bu sözler göğse düşen demir bıçağa benzer. Bu sözleri duyduğumdan beri boş ve zayıf görünmemek için onları hatırlamaktan uzak durmaya karar verdim (Munif, 2006, s.140).

Hasan, hikâye boyunca Eskici dışında başka hiç kimseyle ilişki kurmamaktadır. Ne yolculuğu sırasında karşılaştığı insanlar ne de kendisini karşılamaya gelen halası ve halasının çocukları ilgisini çekmektedir. Hasan, Eskici ile karşılaştığında da önce sadece yaptığı işle ilgilenmektedir. Ancak, Türkçe konuşmaya başlamasından sonra onu daha yakından tanımaya çalışmaktadır. Etrafındaki hiçbir şeye dikkat göstermeyen Hasan, Eskici’yi gözlemleye başlar. Nâyif el-Hezzâl da Hasan gibi kimseyle konuşmayıp gün boyu düşünüp durarak günlerini geçirmektedir.

Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu: Mukavvaya benzettği kalın deriyi iki tarafı keskin incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağzına bir avuç çivi doldurduğuna, sonra bunları birer birer, İstanbul’da gördüğü maymun gibi avurdundan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlayışına, deri parçalarını, pis bir suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu. Susuyor ve bakıyordu. Bir aralık nerede kimlerle olduğunu keyfinden unuttu, dalgınlığından ana diliyle sordu (Karay, 2009, s.17).

“Durumlar böyle devam etti. Benim bu yolunu kaybetmiş insanı tanıma arzum ve isteğim daha da arttı. Onu birçok kişiye sormama rağmen onun hakkında bir şey bilen kimseyi bulamadım” (Munif, 2006, s.133).

Penceremden elli metreden uzakta olmayan duvarın gölgesinde kendine yorulduğunda oturmak için bir köşe yaptı. Bu köşe topraktaki küçük bir boşluktan oluşuyordu. Onu dikkatli bir şekilde temizledi ve ucuna uzanmak için iki taş koydu. Onu elindeki küçük bir bastonla yere resim çizerken görünceye kadar bir daha göremedim. Belki bir şey görürüm diye birçok kez bu mekânın yakınından geçmeye çalıştım. Ancak her seferinde ona kimse dokunmamış gibi yumuşak pürüzsüz bir yer buldum (Munif, 2006, s.133)

Eskici’de karakterler daha çok dış görüntüleriyle anlatılırken, Sınırlar Ötesinden Bir Mektup’ta dış görünüşten daha çok ruhsal betimlemeler vardır.

“Birçok çocuk da gelmişti; entarilerinin üstüne hırka yerine elbise ceket giymiş, saçları perçemli, başları takkeli çocuklar ...” (Karay, 2009, s.16).

Adam bana yakından çok farklı göründü, beyaz mendilinin altında yüzünde görünen esmerlik güneş ışınlarının ve günlerinin sonucuydu. Yaşlı yüzündeki kırışıklıklar arasında bir beyazlık görebiliyordum. Mendilin altında, alının en üst kısmında toprağın yüzeyindeki kırmızılığı andıran bir renk fark ediyordum. Fakat gözleri yüzündeki en garip şeydi: gözleri küçüktü ancak samimiyet doluydu. Bana gözlerinin derinlerine inmem için fırsat vermedi (Munif, 2006, s.134).

Ufak bir çocuğun gözünden gurbette olmanın, memleket ve dil özleminin anlatıldığı Eskici’de Karay, Hasan’ın hissettiği yalnızlığı anlatırken birçok ayrıntıdan faydalanmaktadır. Hasan’ın ilk defa gördüğü bitki örtüsü, develer, kendisine sarılan halasının annesine hiç benzemeyen kokusu, kıyafetleri ve daha bir sürü ayrıntı küçük çocuğa yabancı bir yerde olduğunu sürekli hissettirmektedir.

Refik Halid Karay ve ‘Abdurrahman Munif hakkında, çalışmamızın önceki bölümlerinde değinmiş olduğumuz sürgünlük dönemi düşünüldüğünde hikâyede eskiciyle karşılaşan ve hisleri bu kadar gerçekçi ve detaylı anlatılan Hasan ile Nâyif el-Hezzâl’in hikâyesini dinleyen anlatıcı-yazarın, yazarların kendisi olma ihtimali de son derece yüksektir.

Hikâyelerde, hasreti çekilen vatanın insan üzerinde oluşturduğu sıkıntıyı, küçük bir çocuk ve yaşlı bir adam üzerinden başarılı bir biçimde okuyucuya aktarılmaktadır.

“Yaş ne olursa olsun gurbet insana çocuk hisliliği ve içliliği verir” (Karay, 2009, s.283) diyen Karay’ın Eskicinin kahramanını küçük bir çocuk seçmesi de bu açıdan önemlidir.

Her iki hikâyede de kullanılan dil açık ve anlaşılır olup hikâyelerde okuyucuya bir mesaj iletmeye çalışılmaktadır. Hikâyelerinin mesajlarını ana karakterler üzerinden hüznü bir şekilde dile getiren yazarlar hikâyede psikolojik tahlillere ağırlık vermektedir.

“Bunu işiten çocuk hiçkırı hiçkırı, katıla katıla ağlamaktadır; bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır” (Karay, 2009, s.19)

“Buraya gelin, hepiniz gelin. Eğer gelirsiniz toprağımızın aynı yerde olduğunu göreceksiniz” (Munif, 2006, s.143).

Sonuç

Karşılaştırmalı edebiyatın konusu aynı veya farklı dilde yazılmış edebi eserlerin benzer ve farklı yönlerini eleştirel bir yaklaşımla ele almaktır. Bu çalışmada da ‘Abdurrahman Munif’in *Sınırlar Ötesinden Bir Mektup* adlı hikâyesi ile Refik Halid Karay’ın *Eskici* adlı hikâyesi karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Her iki hikâyenin de asıl anlatmak istediği “vatan hasreti”nin insanları nasıl etkilediği ve toprağından ayrı yaşamının kişiye verdiği sıkıntının farklı karakterler üzerindeki etkisini göstermektir. Refik Halid Karay toplumun küçük çocuklara karşı duyarlılığını bildiğinden beş yaşındaki küçük Hasan’ın hikâyesini anlatırken, ‘Abdurrahman Munif yaşlı Nâyif el-Hezzâl’ın hikâyesini anlatmaktadır. Topraklarından ayrı kalmak zorunda kalan bu iki insanın çektikleri hasret ve ızdırap onları herkesten koparıp, yalnızlığa ve derin bir sessizliğe itmiştir. Konuşmadıkları veya konuşamadıkları şeyleri anlatmaya onları teşvik eden kişilerle karşılaştıktan sonra, onların asıl problemleri ortaya çıkmaktadır.

Vatan hasretini konu alan hikâyelerin dili sade ve anlaşılırdır. Tasvirilere ve diyaloglara yer verilen hikâyeler her ne kadar kısa olsa da vermek istedikleri mesaj açık ve nettir. Farklı dillerde yazılan bu hikâyelerdeki kişiler, zaman, mekân farklı olsa da hikâyedeki kişilerin olaylar karşısındaki tutum ve davranışları aynıdır.

Kaynakça

- Aytaç, G. (2003). *Karşılaştırmalı edebiyat bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı edebiyat bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çetışli, İ. (2016). *Metin tahlillerine giriş 2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- el-Kaş’amî, M. (2003). *Terhalu’t-t’airin-nebîl*. Beyrut: Dâru’l-Kunûzi’l-Edebiyye.
- Emekli, İ. (2015). “Abdurrahman Munif risâle min verâil-hudûd adlı kısa öyküsü”. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. S. 35. s. 303-315.
- Harmancı, H. (2013). Abdurrahman Munif’in el-eşcâr ve iğtiyatı’l- merzûk adlı eserinin teknik yönden incelenmesi. Konya: *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.30, 67-96.
- Karay, R. H. (2009). *Gurbet hikâyeleri yeraltında dünya var*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Karay, R. H. (2009). *İlk adım*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Karay, R. H. (1938). *Eskici*. İstanbul: Tan.
- Munif, ‘A. (2006). *el-Bâbu’l-meftûh*. Beyrut: ed-dâru’l-beydâ’.
- Özdemir, E. (2007). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tekin, M. (2003). *Roman sanatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tuğluk, A. (2013). Amaç ve beklenti karşısında karşılaştırmalı edebiyatın(tanı)m sal krizine ilişkin birtakım tartışmalı saptamalar. Ankara: *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic or Turkic*, 8/8Summer, 1335-1346.

